

Först vill jag tacka för inbjudan till denna konferens.

Mitt namn är Kenneth Gunnarsson och jag representerar MKG – Miljöorganisationernas kärnavfallsgranskning. MKG är ingen miljöorganisation, utan en plattform för samarbete mellan flera miljöorganisationer i slutförvarsfrågan.

Att svenska miljöorganisationers granskning av slutförvarsprojektet indirekt finansieras av kärnkraftindustrin är unikt. Och det är om detta som jag har ombetts att tala om vid detta tillfälle.

Jag tänker ge en kort resumé, beskriva den svenska processen ur vårt perspektiv, berätta om våra erfarenheter av ekonomiskt stöd ur fonden, och till avslutningsvis komma med några råd.

På 1980-talet var situationen i Sverige den samma som i många andra liknande länder, med demonstrationer, kravaller och polisingripanden inför TV-kameror.

Statens Kärnkraftinspektion (SKI) ville bidra till att försöka skapa dialog mellan olika intressegrupper i samhället, och tog initiativ till det så kallade dialogprojektet. Syftet var ”att inför en kommande prövning av ett slutförvar för använt kärnbränsle få fram ett förfarande för vilket flertalet berörda har ett rimligt förtroende.”

Avfallsbolaget vägrade att delta i detta projekt.

En av flera slutsatser från projektet var att kommuner och berörda grupper behöver ekonomiska resurser för att kunna skaffa sig den kompetens som krävs för att göra självständiga ställningstaganden.

1998 kom ny svensk miljölagstiftning som markerade att miljöorganisationers deltagande i miljökonsekvensprocesser var önskvärd.

2004 föreslog miljödepartementet att lagstiftningen som reglerar Kärnavfallsfonden skulle ändras, så att även allmänhetens organisationer skulle kunna söka pengar direkt ur fonden. Ett ändringsförslag stämde av med miljöorganisationerna, och förslaget gick sedan ut på remiss. Av alla remissinstanser var det bara avfallsbolaget som var emot förslaget.

Ett villkor för stödet var att den sökande måste uppfylla kraven som gällde för talerätt enligt miljölagstiftningen. Det vill säga att organisationsformen och ändamålet är de rätta, att organisationen har funnits i minst tre år och har minst 2000 medlemmar.

Väldigt få organisationer uppfyller de kraven, så utredaren föreslog att mindre organisationer kunde samarbeta för att tillsammans uppfylla kraven.

Det är anledningen till bildandet av MKG, som jag representerar här idag.

Lagändringen genomfördes och pengar började betalas ut 2005. Försöket utvärderades 2009 och visade att stödet hade bidragit till mer aktivt deltagande och bättre kunskap för deltagande organisationer. Vidare att slutförvarsfrågan hade fått en mer allsidig belysning och kvaliteten i samråden hade höjts.

I dag får tre samarbetskonstellationer dela på tre miljonerna kronor (320 000 €) per år, vara av MKG får 1,9 miljoner (195 000 €)

Den svenska slutförvarsprocessen lyfts ofta fram som ett föredöme. Att två kommuner frivilligt har tävlat om att få ta emot ett av världens farligaste miljöavfall har väckt förvåning internationellt. Likaså att miljöorganisationer sitter vid samma bord som industrin, och att stödet för projektet i den aktuella kommunen är ca 80 %. Hur är det möjligt?

Svaret på den frågan handlar väldigt mycket om kultur och tradition.

Den föredömliga processen innebär inte att det svenska avfallsbolaget är mer öppet för insyn, mer tillmötesgående, eller vänligare inställt till miljöorganisationer än i andra länder. Historiebeskrivning tidigare visar att avfallsbolaget SKB har samma beteende som all annan nedsmutsande industri. De försöker motarbeta miljöorganisationernas deltagande. De offentliggör frivilligt bara den information som gynnar det egna projektet. De kontrollerar och styr MKB-processen med järnhand så att fokus inte hamnar på osäkerheter och risker med projektet. De utger sig för att företräda samhället och allmänhetens intresse och många tror till och med att SKB är en statlig myndighet. Och med ett enormt resursövertag dominerar de informationsflödet och media.

Men från vår sida var det ändå enkelt att tacka ja, när möjligheten gavs att söka stöd från Kärnavfallsfonden. Utan ekonomiskt stöd hade vi inte kunna delta aktivt och konstruktivt i denna utsträckta process.

Att kunna *delta* i processen och att *närvara* menar vi är bra. Men medverkan betyder inte automatiskt att man kan påverka själva projektet.

Stödet har haft flera positiva effekter:

- NGO´ s har kunnat delta i möten, konferenser och seminarier, vilka oftast hålls på dagtid och på olika håll i landet.
- Vi har kunnat anställa personal som kan hantera all den dokumentation som är kopplat till projektet.
- Vi har kunnat höja vår kompetens och komma bättre förberedda till samrådsmöten och konferenser. Och våra skriftliga inlagor och yttranden har blivit bättre.
- Vi har blivit tydligare som aktör och därmed har vi fått ökat utrymme i media.
- Vår status har höjts. Det har underlättat kontakterna och relationerna med andra aktörer, som till exempel med Strålsäkerhetsmyndigheten SSM och med kommunerna.

Man kan säga att vi numera är en del av *kärnfamiljen*, vilket kan ses som både ett plus och ett minus. Vi ses ibland som ytterligare en expertgrupp och som ett särintresse, vilket riskerar att distansera oss mot allmänheten.

Avfallsbolagets styrning av MKB-processen har hårdnat. Det har lett till mer polariserade samrådsmöten, vilket möjligen också har minskat intresset från övrig allmänhet.

Vår möjlighet till rättslig prövning av miljömål är starkt begränsad av den svenska miljölagstiftningen. Tillsammans med villkoren för stödet från Kärnavfallsfonden, får man intryck av att den svenska processen inte uppfyller intentionerna i Århuskonventionen. Miljöorganisationer får gärna vara med, men bara så länge de inte har något att säga till om.

Avslutningsvis några råd.

Det är viktigt att tidigt söka dialog mellan olika intressegrupper. Processen måste skapas tillsammans, så att så många som möjligt kan och vill delta.

För att få medverkan och engagemang i processen, måste den hantera även de mest centrala frågor – som metod och platsval. Och processen måste generera synbara resultat.

Låt en från industrin fristående aktör ansvara för genomförandet av själva MKB-processen, medan den sökande ansvarar för MKB-dokumentet. Det ökar förtroendet för processen, minskar polariseringen och ger i slutändan ett bättre underlag.

Ställ inga begränsande villkor för ekonomiskt stöd till allmänhetens organisationer. Det skapar onödig friktion. Bra processer fostrar bra deltagarna.

Sätt inget begränsande tak för stödet till allmänhetens organisationer. Låt den sökandes planerade verksamhet avgöra.

Utan rättsliga befogenheter blir allmänhetens och miljöorganisationernas medverkan tämligen meningslös. Arbeta för att organisationers rätt till rättslig prövning stärks i den nationella lagstiftningen och i EG-rätten.

Tack så mycket